

**Nacrt NECP-a Srbije je zbunjujući dokument koji lebdi između stvarnosti i zablude.**

Današnja ekonomska i pravna realnost čini energetske efikasan, 100% obnovljivi sektor energije izvodljivijim i potrebnijim nego ikad. Ali nacrt je previše porazan u pogledu neutralnosti ugljenika i uštede energije i previše optimističan u pogledu vodonika, fosilnog gasa, biogoriva i biomase.

**Obaveze - „šlag na torti“**

Kao potpisnica Zelene agende za Zapadni Balkan, Srbija se obavezala da će usvojiti klimatski zakon EU i tako postići neutralnost ugljenika do 2050. godine. Kao potpisnica Ugovora o Energetskoj zajednici, obavezala se na smanjenje gasova staklene bašte, energetske efikasnost i obnovljive izvore energije i energetske ciljeve za 2030. godinu. A kao sused EU, na izvoz električne energije Srbije će uticati Mehanizam za prilagođavanje granice ugljenika (CBAM) od 2026. godine.

Ali nacrt NECP tiho zaobilazi obaveze koje smatra previše mučnim. Za 2050. godinu nije planirana karbonska neutralnost. Predviđa se smanjenje emisija za dve trećine u odnosu na 2025. godinu, odnosno za 75 odsto u odnosu na 1990. godinu, ali to nije dovoljno. Planiranje neuspjeha 27 godina unapred nije dobar početak.

Nacrt takođe jednostrano snižava cilj Srbije za obnovljivu energiju za 2030. godinu na 33,6 odsto umesto cilja od 40,7 odsto dogovorenog na Ministarskom savetu Energetske zajednice u decembru 2022. godine. Čak i do 2050. godine, nacrtom se očekuje samo 40-45% obnovljivih izvora energije, učešće u grejanju i transportu, umesto 100 odsto.

**CBAM? Šta je to?**

Nacrt NECP pominje CBAM samo dva puta. A autor kao da nije razumeo šta to podrazumeva, jer se pozivalo na korišćenje prihoda, što nema smisla jer će ići u budžet EU, a ne srpski.

Istina je da Srbija verovatno neće biti najugroženija zemlja na Zapadnom Balkanu, ali ipak treba da ozbiljno shvati CBAM, jer će njen izvoz električne energije postati mnogo manje konkurentan.

Ako Srbija želi da izbegne CBAM, između ostalog, potrebno je da do 1. januara 2030. godine uvede sistem trgovanja emisijama električne energije sa ekvivalentnom cenom ugljenika u sistemu EU za trgovinu emisijama (ETS). I ovde nacrt pada, jer su cene preniske.

Takođe daje kontradiktorne informacije, na jednom mestu 40 evra po toni ugljen-dioksida 2030. godine, a na drugom 70 evra po toni. Ipak, cene ETS-a su ove godine jedva pale ispod 80 evra po toni i očekuje se da će nastaviti da rastu. Nacrt takođe planira porez na ugljenik, a ne šemu trgovanja emisijama, koja bi u teoriji mogla osigurati odbitke od CBAM cena, ali bi bila komplikovanija od obezbeđivanja potpunog izuzeća.

## Dim i ogledala

Teško je napraviti razliku između dva glavna scenarija, jer odeljak 3 pruža 157 mera, ali ne razlikuje koje mere se odnose na koji scenario. I da bude veća konfuzija, čini se da su neke mere duplirane: nekoliko gasovoda za fosilne gasove pojavljuje se i pod „Energetskom sigurnošću“ i „Integrisanjem energetskih tržišta“.

U Aneksu I konačno se pojavljuje lista mera po scenariju, potvrđujući da su neke od mera sa najvećom količinom ugljenika uključene samo u scenario „Sa postojećim merama“, a ne u „Sa dodatnim merama“. To uključuje trošenje 400 miliona evra na naftovod, 1,3 milijarde evra za obezbeđivanje adekvatnih zaliha uglja i izgradnju najmanje sedam fosilnih gasovoda sa susednim zemljama, čak i sa Kosovom. Ni u našim najgorim noćnim morama Srbija nikada ne bi izgradila sedam gasnih interkonektora, tako da ovo liči na pokušaj da se scenario „dodatnih mera“ učini boljim tako što će „postojeći scenariji“ biti gori.

Ipak, liste mera i dalje ostavljaju značajne praznine u razumevanju šta je stvarni plan, (posebno pošto se čini da Aneks I ima nekih grešaka, kao što je stavljanje cena ugljenika u scenario „postojećih mera“). Čini se da se ne planiraju nove elektrane na ugalj nakon Kostolca B3, ali nema informacija o rasporedu postupnog gašenja postojećih postrojenja. Spisak elektrana na ugalj koje će i dalje biti otvorene 2030. po scenariju „dodatnih mera“ nalazi se u Aneksu II, ali nije jasno kada će ove ili druge konačno biti zatvorene.

Isto tako, obećava se smanjenje proizvodnje lignita za 25 odsto u poređenju sa nivoom iz 2019. godine, ali bez davanja apsolutnih cifara. Prema našim proračunima na osnovu izveštaja energetskih regulatora, Srbija je već 2022. godine proizvela 7,5 odsto manje električne energije iz lignita nego 2019, što ovu obavezu čini još manje ambicioznom nego što izgleda.

## Zaveden lažnim rešenjima

Da bi se nadoknadilo smanjenje količine uglja i povećala fleksibilnost sistema, nacrtom je planirano novo postrojenje na fosilni gas od 350 MW po scenariju „dodatnih mera“, kao i cevovod od 50 miliona evra za gasifikaciju juga Srbije, od kojih oba povećalo bi njegovu zavisnost od uvoza i ranjivost na fluktuacije cena. Posle događaja u poslednje dve godine, teško je poverovati da nema boljih ugljeničnih alternativa, posebno imajući u vidu neambiciozne ciljeve nacrtu za uštedu energije.

Planirano je da se gubici na mreži za prenos i distribuciju električne energije vrlo malo smanje, na 14 procenata u 2030. godini, a da do 2050. godine padnu na 10 procenata. Poređenja radi, u 2018. godine ukupni gubici u EU i odabranim susednim zemljama kretali su se između 2,5 i 11 odsto. Srbija ne može sebi da priušti da baci ovoliko količinu struje. Planovi renoviranja stambenih objekata su takođe neambiciozni, što ima značajan uticaj na

potražnju električne energije zbog korišćenja električne energije za grejanje od strane pojedinih domaćinstava. Planirane stope su 1-1,5 odsto godišnje za višeporodične zgrade i 0,5 odsto za jednoporodične zgrade, koje će se intenzivirati nakon 2030. godine. Ovo se mora povećati sada, a ne posle 2030. godine.

Ali to nije samo fosilni gas. Nacrt je previše optimističan u pogledu potencijala šumske biomase u daljinskom grejanju, uprkos njenim emisijama gasova staklene bašte, zagađenju vazduha i uticajima na biodiverzitet. S obzirom na poremećaje na tržištu 2022. godine, kada je uvedena privremena zabrana izvoza određenih proizvoda od drveta, očekivali bismo mnogo više opreza u pogledu povećanja grejanja na biomasu.

Samo sekundarnu šumsku biomasu, ostatke iz industrije, treba uzeti u obzir za vršno opterećenje za daljinsko grejanje, i to samo kao poslednje sredstvo. Daljinsko grejanje četvrte generacije zasnovano na solarnim, toplotnim pumpama i drugim niskotemperaturnim izvorima treba dati prioritet ili geotermalno gde se metan i drugi gasovi zahvataju i voda ponovo ubrizgavaju.

Autori su takođe previše optimistični u pogledu obnovljivog vodonika u grejanju i naprednih biogoriva u transportu. Oni verovatno nikada neće biti dostupni u dovoljno velikim količinama po razumnoj ceni. Nacrtom se takođe planira direktna elektrifikacija u grejanju i transportu, ali treba da bude jasno da je to prioritet.

### **Stavljanje svog novca tamo gde je najveća potreba?**

Uprkos našim kritikama na račun opštih ciljeva i ambicija nacrt NECP-a, on sadrži mnoge vredne i potencijalno pozitivne mere. Ali za neke od njih daju se samo vrlo mala finansijska izdvajanja, što ne daje dovoljnu sigurnost da predstavljaju stvarne prioritete.

Na primer, pravedna tranzicija se pominje kao deo posebnog akcionog plana pravedne tranzicije i ima samo jednu meru (i to samo u scenariju „postojećih mera“), sa izdvajanjem od 2 miliona evra. Međutim, akcije za pravednu tranziciju, kao i finansijska izdvajanja, moraju biti deo NECP-a, jer je ovo glavni dokument na koji se oslanjaju Evropska komisija, Energetska zajednica i međunarodni donatori.

Drugi primer je [cirkularna ekonomija](#), gde Srbija treba da postigne 60 po centricikliranju 2030. godine u poređenju sa 3% u 2021. godini. Za to je izdvojeno oko 230 miliona evra, što je značajna suma, ali u poređenju sa veličinom izazova, još uvek izgleda premalo. Čudno je da su mere za postizanje ovog cilja označene kao da pripadaju samo scenariju „postojećih mera“ i nisu zamenjene nikakvim odgovarajućim merama u scenariju „dodatnih mera“.

### **Hitno potreban politički konsenzus**

Nakon godina blokade energetske politike, [Srbija](#) očajnički treba da izgradi konsenzus o svojim klimatskim i energetske planovima, a NECP je pravo mesto za to. Ali da bi to

postigla, Vlada Srbije treba da donese jasnu odluku, **da li želi da učestvuje na energetsom tržištu EU ili ne?**

Samo sa jasnim političkim odlukama i obavezama dokument može da učini ono što je potrebno: treba jasno navesti svoje ciljeve, jasno i tačno razlikovati različite scenarije i način na koji će oni biti postignuti i diskutovati o prednostima i nedostacima različitih opcija.